

ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΑ ΚΙΚΙΛΙΑ

**Η ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΤΩΝ ΚΟΡΙΤΣΙΩΝ
ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ ΚΑΙ ΕΛΛΑΔΑ: ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΘΕΩΡΗΣΗ
(Νόμος J. Ferry - Νομοσχέδιο Α. Αυγερινού)**

**Συμβολή στην εκπαιδευτική πολιτική της Ελλάδας
κατά τον 19^ο αιώνα.**

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι ξένες επιδράσεις στην εκπαιδευτική πολιτική της Ελλάδας αποτελούν ακόμη θέμα προς διερεύνηση. Παρόλες τις μέχρι τώρα μελέτες το ζήτημα δεν έχει εξαντληθεί, αφού είναι γεγονός αναμφισβήτητο ότι οι επιδράσεις των ήδη οργανωμένων εκπαιδευτικών συστημάτων της Δύσης επέδρασαν στους ανάλογους σχεδιασμούς του νεοσύστατου ελληνικού Κράτους. Η Ελλάδα, μετά την Επανάσταση, έστρεψε τα βλέμματα στη Δύση για την οργάνωση της στοιχειώδους εκπαίδευσης με τον πρώτο εκπαιδευτικό σχεδιασμό των ελλήνων ιθυνόντων το 1834, οι οποίοι στηρίχθηκαν στον γαλλικό Νόμο του 1833. Παρά τις πρώτες προσπάθειες, η εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα δεν βάδιζε παράλληλα με την ανάλογη των αγοριών.

Τον 19^ο αιώνα ξεκινά μια νέα εκπαιδευτική πολιτική στη Γαλλία, η οποία αφορούσε σε κοινή στοιχειώδη εκπαίδευση αγοριών και κοριτσιών. Την μόρφωση των εύπορων κοριτσιών είχαν αναλάβει μέχρι τότε οι Σχολές καλογραιών ή οι ιδιώτες. Έκτοτε, τα δημόσια σχολεία έγιναν μικτά και η δημοτική εκπαίδευση έγινε υποχρεωτική για όλα τα παιδιά, ενώ δρομολογήθηκαν αλλαγές και για τα κορίτσια που είχαν ολοκληρώσει τον πρώτο κύκλο σπουδών στα δημοτικά. Το 1880 εισάγεται και ψηφίζεται στη Γαλλική Βουλή ο Νόμος Ferry, σύμφωνα με τον οποίο ιδρύονται δευτεροβάθμια σχολεία για την εκπαίδευση των κοριτσιών. Στην Ελλάδα, την ίδια ακριβώς χρονική περίοδο (1880) κατατίθεται προς συζήτηση στη Βουλή το Νομοσχέδιο του Α. Αυγερινού για την ίδρυση Παρθεναγωγείων. Στην παρούσα εργασία διερευνώνται οι σχέσεις των δύο αυτών νομοθετημάτων με στόχο να συμβάλει στη νηφάλια αποτίμηση μιας εποχής που σχεδίαζε την εκπαίδευση των ελληνίδων.

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

Η γαλλική πραγματικότητα μέχρι τον 19^ο αιώνα

Στη Γαλλία μέχρι τον 17^ο αι. το σχολείο δεν αντιπροσωπεύει παρά ένα μικρό αριθμό ιδρυμάτων τα «μικρά ενοριακά σχολεία» όπως ονομάζονταν, που ανήκαν στην Επισκοπή της περιοχής ή σε Μονές¹ και το εκπαιδευτικό πρόγραμμα περιελάμβανε την προσευχή, την ανάγνωση, τη γραφή και την αριθμητική². Στο τέλος του 17^{ου} αι. η Γαλλία μοιάζει να υστερεί σε σχέση με άλλες χώρες της Ευρώπης, όπως π.χ. με την Γερμανία, και η Γ' Δημοκρατία θα στηριχθεί στο μοντέλο του «πρωσικού σχολείου» του Φρειδερίκου Β', το οποίο υιοθετεί για την οργάνωση της στοιχειώδους εκπαίδευσης.

Στις πόλεις και την επαρχία τα κορίτσια μορφώνονται στις Μονές καλογραιών³ αλλά ο Fénelon εισηγείται στο τέλος του 17^{ου} αι. κοινές σπουδές για τους γαλλόπαιδες, αγόρια και κορίτσια. Το βιβλίο του, *Education des filles*⁴, αποτέλεσμα προσωπικής εμπειρίας στη διεύθυνση της Μονής *Nouvelles Catholiques et des filles de Madeleine de Tresnel*, είχε τεράστια εκδοτική επιτυχία και έγινε αιτία να ευαισθητοποιηθούν οι διαφωτιστές της εποχής σχετικά με τη μόρφωση των κοριτσιών. Παρά τις εισηγήσεις, όμως, η εκπαίδευση των κοριτσιών συνεχίζει να αποτελεί προνόμιο λίγων, των ευγενών, σε κατ'οίκον μαθήματα ή στη Μονή. Η γυναικεία εκπαίδευση σε όλη τη διάρκεια του 17^{ου} μέχρι και τον 18^ο αι. δεν άλλαξε σημαντικά, παρά μόνο ως προς το γεγονός ότι εκπαιδευόνταν διδασκάλισσες, ένα προνόμιο των καλογραιών και των κοριτσιών εύπορων οικογενειών μέχρι τότε. Η γαλλική επανάσταση με τον Νόμο του Lakanal⁵ θα εκχωρήσει το δικαίωμα στα κορίτσια να φοιτούν σε μοναστηριακά ή λαϊκά σχολεία στοιχειώδους εκπαίδευσης.

¹ M. Vasconcellos, *Le système éducatif*, 3^η έκδ., La Découverte, Paris 2001, σ.

4. Για την εκπαίδευση στη Γαλλία μέχρι τον 17^ο αι. βλ. R. Chartier D. – Julia M. – M. Compère, *L'Éducation en France du XVIe au XVIIIe*, Sedes, Paris 1976.

² Για τη βασική εκπαίδευση των Γάλλων μέχρι τον 19^ο αι. βλ. F. Furet - J. Ozouf, *Lire et écrire, L'Alphabétisation des Français de Calvin à Jules Ferry*, de Minuit, τ.2, Paris 1977.

³ Για την εκπαίδευση των κοριτσιών στη Γαλλία βλ. F. Lelièvre, *Histoire de la scolarisation des filles*, Nathan, Paris 1991.

⁴ Ch. Defodon, *Fénelon de l'éducation des filles*, Hachette, Paris 1914, A. Λαμπράκη-Παγανού, *Η εκπαίδευση των ελληνίδων κατά την Οθωμανική περίοδο*, διδακτορική διατριβή, Αθήνα 1988.

⁵ 25 Οκτωβρίου 1795.

Για οργανωμένη εκπαίδευση των κοριτσιών στη Γαλλία μπορεί να γίνει λόγος μόνο τον 19^ο αιώνα, όταν η μέριμνα περνά στα χέρια της πολιτείας και η σχετική νομοθεσία επιτρέπει την αλλαγή των πεπαιδευμένων συστημάτων σύμφωνα με την απαίτηση κοινών σχολείων και γενικευμένης εκπαίδευσης. Το 1833 ο Νόμος Guizot⁶, που αφορούσε στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση για τους άρρενες⁷, επεκτάθηκε και στα σχολεία θηλέων χάρις στο νομοθετικό Διάταγμα της 23 Ιουνίου 1836. Κάθε κοινότητα που αριθμούσε πάνω από 500 κατοίκους ήταν υποχρεωμένη να συντηρεί ένα δημόσιο σχολείο. Η πρωτοβάθμια εκπαίδευση διευρύνεται, επίσης, και ως προς τα γνωστικά αντικείμενά της και περιλαμβάνει: την ηθική και τη θρησκευτική εκπαίδευση, την ανάγνωση, τη γραφή, τα στοιχεία της γαλλικής γλώσσας, της αριθμητικής και το κατά τον νόμο σύστημα μέτρων και σταθμών⁸.

Τον Φεβρουάριο του 1848, κατά την περίοδο της Β' Δημοκρατίας, ο Υπουργός Δημόσιας Εκπαίδευσης, Hippolyte Carnot, διαπιστώνει την αναγκαιότητα αναβάθμισης της δημόσιας, λαϊκής υποχρεωτικής εκπαίδευσης, αλλά και την ίδρυση σχολείων θηλέων, γεγονός που αποδεικνύει ότι οι προηγούμενοι Νόμοι δεν εφαρμόστηκαν πλήρως⁹. Οι πρώτες προσπάθειες να αναπτυχθεί η πρωτοβάθμια εκπαίδευση των κοριτσιών οφείλονται στον Victor Duruy, Υπουργό Δημόσιας Εκπαίδευσης¹⁰ και έρχονται σε αντίθεση με την Εκκλησία η οποία διεκδικούσε την

⁶ Ο F. Guizot υπήρξε Υπουργός της Δημόσιας Εκπαίδευσης από τις 11 Οκτωβρίου 1832 ως τις 10 Νοεμβρίου 1834, από τις 18 Νοεμβρίου 1834 ως τις 22 Φεβρουαρίου 1836 και από τις 6 Σεπτεμβρίου 1836 ως τις 15 Απριλίου 1837. Ο Νόμος *Loi sur l' instruction primaire* της 28ης Ιουνίου 1833, *Bulletin des lois*, Paris 28 Juin 1833, γνωστός με το όνομα Guizot, αναφέρεται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση και συμπληρώνεται από το Διάταγμα *Ordonnance du R Guizot, Loi relative à l' instruction primaire* της 23 Ιουλίου 1833, *Bulletin des Lois*, Paris 23 Juillet 1833.

⁷ Ο Νόμος αυτός αποτέλεσε σημείο αφετηρίας για την ελληνική εκπαιδευτική πολιτική της πρώτης Αντιβασιλείας και υπήρξε η πρώτη ευθεία επίδραση για το αντίστοιχο νομοθετικό έργο της Ελλάδας του 1834. Η ελληνική εκπαιδευτική πολιτική, με πρωταγωνιστή τον Γκέοργκ Λούντβιχ Μάουρερ βασίστηκε στο γαλλικό Νόμο σε όσα άρθρα αφορούν στην οργάνωση της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Σε ορισμένα μάλιστα από τα άρθρα του ελληνικού κειμένου είναι εμφανής η πιστή αντιγραφή του γαλλικού προτύπου, βλ. τη διδακτορική διατριβή της Α. Κικιλία, *Ο Νόμος Guizot στην ελληνική εκπαιδευτική πολιτική*, Αθήνα 2003.

⁸ Νόμος της 28 Ιουνίου 1833, άρθρο 1.

⁹ M. Vasconcellos, ό.π. σ. 9.

¹⁰ Από τις 23 Ιουνίου 1863 ως τις 17 Ιουλίου 1869.

αποκλειστικότητα της εκπαίδευσής τους¹¹. Μόλις το 1879 με τον Νόμο της 9^{ης} Αυγούστου προβλέπεται η ίδρυση Παιδαγωγικής Σχολής Διδασκαλιστών σε κάθε διαμέρισμα της χώρας, γεγονός που θα επιτρέπει την εκπαίδευση και την αποφοίτηση θηλέων πτυχιούχων με τη νόμιμη δυνατότητα να διδάξουν στα σχολεία¹².

Με τους Νόμους του 1881 και 1882 εφαρμόζεται η υποχρεωτική λαϊκή και δωρεάν εκπαίδευση. Ο Νόμος της 21^{ης} Δεκεμβρίου 1880 οφείλεται στην πρωτοβουλία του βουλευτή Camille Sée και υπογράφεται από τον Υπουργό Δημόσιας Εκπαίδευσης Jules Ferry¹³. Η εκπαίδευση των κοριτσιών επεκτείνεται με την ίδρυση δευτεροβάθμιων σχολείων, και σχεδόν ένα χρόνο αργότερα, με το Νόμο της 26^{ης} Ιουλίου 1881, ιδρύεται η Παιδαγωγική Ακαδημία των Σεβρών με στόχο την κατάρτιση Καθηγητριών για τα Λύκεια στα οποία θα φοιτούν κορίτσια. Με το Διάταγμα της 14^{ης} Ιανουαρίου 1882 οργανώνονται οι σπουδές της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης των κοριτσιών σε δύο κύκλους, διάρκειας τριών και δύο ετών, αντίστοιχα, ενώ χορηγείται στις απόφοιτες πιστοποιητικό και δίπλωμα δευτεροβάθμιων σπουδών. Με απόφαση της ίδιας ημέρας καθορίζονται τα ωράρια και το ωρολόγιο πρόγραμμα της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης για τα κορίτσια.

Το 1882 ιδρύεται η ανώτερη Παιδαγωγική Ακαδημία του Fontenay με σκοπό την κατάρτιση καθηγητριών Παιδαγωγικών Ακαδημιών. Σημαντικός σταθμός στην εκπαίδευση των θηλέων θεωρούνται οι δύο πρώτοι διαγωνισμοί οι οποίοι διεξήχθησαν στη Γαλλία το 1884 για καθηγήτριες Φιλολογίας και Επιστημών, ενώ το 1894 θα διεξαχθούν τέσσερις διαγωνισμοί, για καθηγήτριες Φιλολογίας, Ιστορίας, Μαθηματικών και Φυσικών Επιστημών¹⁴. Έτσι, μόλις στο τέλος του 19^{ου} αιώνα είναι δυνατόν να γίνει λόγος για οργανωμένη εκπαιδευτική πολιτική που αφορά στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση των κοριτσιών και για ανώτερες σπουδές από τις οποίες θα αποφοιτούν καθηγήτριες όλων των επιστημών στη Γαλλία.

¹¹ *Les politiques de l'éducation en France de la maternelle au baccalauréat*, Textes rassemblés et présentés par Martine Allaire et Marie-Thérèse Frank, Collection retour aux textes, Paris 1995, σ. 97, υποσ. 2.

¹² M. Vasconcellos, ό.π. σ. 9.

¹³ Ο Jules Ferry διετέλεσε υπουργός της Δημόσιας Εκπαίδευσης και Καλών Τεχνών από τις 4 Φεβρουαρίου ως τις 13 Νοεμβρίου του 1881, από τις 30 Ιανουαρίου του 1882 μέχρι τις 6 Αυγούστου του 1882 και από τις 21 Φεβρουαρίου του 1883 μέχρι τις 20 Νοεμβρίου του 1883.

¹⁴ Πρβλ. Françoise Mayeur, *L'enseignement secondaire des jeunes filles sous la troisième République*, Paris, Presses de la FNSP, 1997, και *Les politiques de l'éducation en France*, ό.π.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΤΑ ΤΟΝ 19^Ο ΑΙΩΝΑ

Γενικό πλαίσιο

Στην Ελλάδα, κατά την αντίστοιχη χρονική περίοδο με την Γαλλία, την εκπαιδευτική πολιτική υπαγορεύουν πολλοί παράγοντες, με κυριότερο την Επανάσταση για την εθνική ανεξαρτησία, η οποία έθετε τα θεμέλια για μια νέα, εθνική και ανεξάρτητη εκπαίδευση. Οι λόγιοι που είχαν καταφύγει στη Δύση μετά την Άλωση αλλά και πολλοί Φαναριώτες στελέχωσαν με υπέρμετρο ενθουσιασμό τη Διοίκηση του Αγώνα και ανέλαβαν να οργανώσουν την παιδεία βασιζόμενοι σε ευρωπαϊκά πρότυπα¹⁵. Κατά τα πρώτα μετεπαναστατικά χρόνια δεν μπορούμε να μιλούμε για κοινή εκπαίδευση των κοριτσιών και των αγοριών: οι κοινωνικές αντιλήψεις, οι οικονομικές συνθήκες, η επίδραση των δυτικών προτύπων, συνιστούσαν χωριστή και διαφοροποιημένη αγωγή για τα δύο φύλα¹⁶. Η μόρφωση των κοριτσιών ανατίθεται στην ιδιωτική πρωτοβουλία με την ίδρυση *Παρθεναγωγείου* στην Αθήνα από την Φιλόμουσο Εταιρεία το 1825, η οποία δέχεται επιδράσεις από την αντίστοιχη πολιτική της Αγγλίας¹⁷.

Η οργανωμένη εκπαιδευτική πολιτική της νεότερης Ελλάδας έχει την αφετηρία της στην εποχή της διακυβέρνησης του Καποδίστρια (1827-1831)¹⁸. Τίθενται στέρεες βάσεις για την εκπαίδευση των

¹⁵ Για ό,τι αφορά στη διαμόρφωση της κρατικής εκπαιδευτικής πολιτικής κατά την περίοδο του Αγώνα βλ. Α. Δημαρά, *Foreign, and Particularly English, Influences on Educational Policies in Greece During the War of Independence*, διδακτορική διατριβή, University of London 1973.

¹⁶ Η σεμνότης τῶν ἡθῶν δὲν ἐπέτρεπεν εἰς παρθένους νὰ φοιτῶσιν εἰς δημόσια ἐκπαιδευτήρια...γράφει ο Αναστ. Γούδας, στο *Βίοι παράλληλοι*, τόμ. 2^{ος}, εν Αθήναις 1870 (φωτοτ., ανατ. Βασ. Γρηγοριάδη 1971, σ. 378).

¹⁷ Βλ. Απ. Δασκαλάκη, *Κείμενα-Πηγαί της Ιστορίας της Ελληνικής Επανάστασεως*, Σειρά Τρίτη, Τὰ περὶ παιδείας, Αθήναι 1968, σ.105-108. Όμως, το Παρθεναγωγείο παρά τον τίτλο του, λειτούργησε ως μεικτό με 52 κορίτσια και με άλλα τόσα αγόρια, βλ. Απ. Δασκαλάκης, ό.π., σ. 105.

¹⁸ Για την εκπαιδευτική πολιτική του Καποδίστρια, βλ. Λ. Βελέλης, *Ο Καποδίστριας ως θεμελιωτής της Δημοτικής Εκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι*, ἐν Αθήναις 1908, Ελ. Κούγκου, *Ο Καποδίστριας και η παιδεία 1803-1822*, τ. Α', *Η φιλόμουσος Ἐταιρεία τῆς Βιέννης*, Αθήναι 1958, και της ιδίας, *Ο Καποδίστριας καὶ ἡ παιδεία 1827-1832*, τόμ. Β', *Τὰ ἐκπαιδευτικὰ ἐκπαιδευτικὰ ἰδρύματα τῆς Αἰγίνης*, Αθήναι 1972, Σ. Δερβίσης, *Ιστορία, Οργάνωση και Διοίκηση της Νεοελληνικής Εκπαίδευσης*, Θεσσαλονίκη 1989, σ.

ελληνοπαίδων αλλά η εκπαιδευτική πολιτική του Καποδίστρια δεν είναι σαφής ως προς την εκπαίδευση των κοριτσιών και ο Κυβερνήτης αποδέχθηκε το καθεστώς της μικτής φοίτησης, η οποία ελάχιστα εφαρμόζεται, εξαιτίας της ελλιπούς συμμετοχής των κοριτσιών στα σχολεία. Η εκπαίδευση των κοριτσιών εξακολουθεί να κινείται με ιδιωτικές πρωτοβουλίες. Από το 1828 λειτούργησε στο Ναύπλιο η αλληλοδιδασκτική *Γυναικεία Σχολή*, στην Αίγινα ιδρύθηκε το 1830 σχολείο *Κορασίδων* από την δούκισσα της Πλακεντίας, ενώ ένα δεύτερο σχολείο *Κορασίδων* ιδρύθηκε στη Σύρο με τις εισφορές των κυριών του νησιού¹⁹.

Κατά την Οθωνική περίοδο, η Α΄ Αντιβασιλεία (1833-1835), αναλαμβάνει την εξουσία μέχρι την ενηλικίωση του Όθωνα. Ο κόμης Μάουρερ, μέλος της Αντιβασιλείας, είναι υπεύθυνος για τα θέματα της παιδείας. Η εκπαιδευτική κατάσταση παρουσιάζεται προβληματική καθώς οι προσπάθειες για την οργάνωση της εκπαίδευσης ήταν μεμονωμένες και περιστασιακές, ενώ η περίοδος της αναρχίας που ακολούθησε μετά την δολοφονία του Καποδίστρια ανέστειλε κάθε εφαρμογή των εκπαιδευτικών σχεδιασμών του Κυβερνήτη. Μέσα στο πλαίσιο αυτό ιδρύεται ένα *Παρθενγωγείο* το 1834 με τη βοήθεια της παιδαγωγού κ. Φολμεράγκε, στο οποίο προβλεπόταν να φοιτήσουν δεκατέσσερα κορίτσια με κρατική υποτροφία, ένα από κάθε νομό, οι γονείς των οποίων είχαν σκοτωθεί στον Αγώνα²⁰. Το μέτρο, όμως, δεν σημείωσε επιτυχία, και τελικά τον Ιούλιο του 1834 θεσπίστηκαν δώδεκα υποτροφίες κοριτσιών για διδασκάλισσες στο σχολείο της παιδαγωγού κ. Χίλλ, στην Αθήνα²¹.

Το 1834 η Αντιβασιλεία συνειδητοποιώντας την πλήρη αποδιοργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος του Καποδίστρια προχώρησε σε μια γενναία μεταρρύθμιση της πρωτοβάθμιας, της

38, Α. Κικίλια *Ο Νόμος Guizot* στην ελληνική εκπαιδευτική πολιτική, ό.π., σ. 30-40.

¹⁹ Βλ. *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, τόμ. ΙΒ΄, *Η Ελληνική Επανάσταση*, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1975, σ. 592, Α. Λαμπράκη-Παγανού, ό.π., σ. 77-80.

²⁰ Με το Διάταγμα *Περί συστάσεως δώδεκα άνεξόδων θέσεων εις τὸ ἐν Ναυπλίῳ σχολεῖον τῶν κορασίων* της 12/24 Ιανουαρίου 1834, ΦΕΚ ΑΡ. 6, Ναύπλιον 4/16 Φεβρουαρίου 1834. Για την εκπαίδευση των θηλέων στην Ελλάδα κατά την περίοδο της αναγνώρισης του ελληνικού κράτους μέχρι το τέλος του 19^{ου} αιώνα βλ. Γ. Ζωτιάδης, *Πολιτική και διπλωματική Ιστορία τῶν νεωτέρων χρόνων*, Αθήναι 1970, και για την περίοδο της βασιλείας του Όθωνα βλ. Α. Λαμπράκη-Παγανού, *Η εκπαίδευση των Ελληνίδων κατά την Οθωνική περίοδο*, Αθήνα 1988.

²¹ Βλ. Α. Μάουρερ, *Ο ελληνικός λαός*, Χαϊδελβέργη 1835, μτφ. Όλ. Ραμπάκη, Τολίδης, Αθήνα 1979, σ. 230.

δευτεροβάθμιας και της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, με τον Νόμο της 6/18 Φεβρουαρίου 1834²² και τα Διατάγματα των ετών 1836²³ και 1837, τα οποία θα χαρακτηρίσουν το εκπαιδευτικό σύστημα της εποχής. Στην αναζήτηση ανάλογου εκπαιδευτικού προτύπου το οποίο θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια οργανωμένη μεταρρύθμιση, χωρίς όμως εκπαιδευτικούς πειραματισμούς, η Γαλλία αποτελεί πρόσοφο πρότυπο. Η διεθνής γλωσσική πραγματικότητα της εποχής –η γαλλική γλώσσα θα συνοδεύσει τη διπλωματία²⁴, το εμπόριο και τις επιστήμες μέχρι τον εικοστό αιώνα– οι γάλλοι διαφωτιστές, ως κληρονόμοι της αρχαίας σοφιστικής και η Γαλλική Επανάσταση δημιουργούσαν ένα είδος δεσμών αίματος ανάμεσα στην ελληνική παιδαγωγική σκέψη και στην αντίστοιχη γαλλική²⁵. Το πρόσφατο για την εποχή νομοθετικό έργο της Γαλλίας συνέπιπτε χρονικά με τις εκπαιδευτικές αναζητήσεις της Ελλάδας κι ένας σημαντικός για την παιδεία των γαλλοπαίδων Νόμος είχε μόλις ψηφιστεί από τη γαλλική Βουλή. Έτσι, στον τομέα της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, το νέο ελληνικό κράτος λαμβάνει ως πρότυπο τον γαλλικό Νόμο του 1833, ο οποίος έγινε γνωστός με το όνομά του εισηγητή του στη γαλλική βουλή F. Guizot, Υπουργού Παιδείας. Οι έλληνες πολιτικοί, με την καθοδήγηση του Μάουρερ²⁶ στηρίζονται στον Νόμο Guizot και σε όσα άρθρα αφορούν στην οργάνωση της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης²⁷. Καθιερώνεται επίσης η υποχρεωτική εκπαίδευση για όλα τα παιδιά, αγόρια και κορίτσια, όπως ακριβώς ορίζει και ο αντίστοιχος γαλλικός Νόμος. Για πρώτη φορά θεσμοθετούνται από το επίσημο Κράτος μαθήματα τεχνικής-πρακτικής κατεύθυνσης,

²² Νόμος *Περί δημοτικῶν σχολείων* της 6/18 Φεβρουαρίου 1834, ΦΕΚ αρ. 11, Ναύπλιον 3/15 Μαρτίου 1834.

²³ *Διάταγμα Περί συστάσεως Πανεπιστημίου* της 31 Δεκεμβρίου 1836/12 Ιανουαρίου 1837, ΦΕΚ αρ. 86, εν Αθήναις 31 Δεκεμβρίου/12 Ιανουαρίου 1837.

²⁴ Στη Συνθήκη του Rastadt (1714) καθιερώθηκε η γαλλική γλώσσα ως επίσημη διπλωματική γλώσσα.

²⁵ Βλ. Δ. Παντελοδήμος, *Γαλλική επανάσταση και πολιτιστική ανάπτυξη του Νέου Ελληνισμού*, ανάτ. εκ του τόμου (1989) του Περιοδικού «Παρνασσός», Αθήναι 1989, σ. 430.

²⁶ Γεώργιος Λουδοβίκος Μάουρερ, 1790-1872, νομικός, βασιλικός σύμβουλος της Επικρατείας του βασιλιά Λουδοβίκου Α', Γραμματέας του συμβουλίου της Αντιβασιλείας στην Ελλάδα, ήταν ο νομοθέτης του Ποινικού Νόμου, του Οργανισμού των Δικαστηρίων, της Ποινικής Δικονομίας και της Πολιτικής Οικονομίας, βλ. K. Dickoff, Georg Ludwig von Maurer und seine juristische tätigkeit in Griechenland (Februar 1833-Juli 1834), *Η Οθωνική Ελλάδα και η συγκρότηση του Ελληνικού Κράτους*, Οδυσσέας 2002, σ. 143-152.

²⁷ Για τις επιδράσεις του νόμου αυτού βλ. Α. Κικίλια, *Ο Νόμος Guizot στην ελληνική εκπαιδευτική πολιτική*, Διδακτορική διατριβή, Αθήνα 2003.

καθώς και η εκμάθηση εργόχειρου για τα κορίτσια²⁸. Η ανάκληση, όμως, του Μάουρερ στη Γερμανία τον Ιούλιο του 1834 ανέκοψε τη δυναμική που είχε δημιουργηθεί με τον Νόμο για την πρωτοβάθμια εκπαίδευση, παρότι ο ελληνικός Νόμος του 1834 διατηρήθηκε με λίγες μόνο προσθήκες καθ' όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα σχεδόν αναλλοίωτος στις βασικές του διατάξεις.

Στο *Ελληνικό* σχολείο και το *Γυμνάσιο*, τα οποία θεσμοθετήθηκαν με τους Νόμους του 1836 και 1837²⁹ αντίστοιχα, φοιτούσαν μόνο αγόρια. Όσες μαθήτρίες επιθυμούσαν να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους μετά την ολοκλήρωση της στοιχειώδους, είχαν τη δυνατότητα να φοιτήσουν στα ιδιωτικά *Παρθεναγωγεία*, και στις *Σχολές Καλογραίων*, οι οποίες συνήθως ήταν γαλλόφωνες, όπως και στα σχολεία της *Φιλεκπαιδευτικής Εταιρείας*³⁰, επίσης γαλλόφωνα.

Κατά τη διάρκεια της βασιλείας του Γεωργίου Α' (1862-1895) η εκπαιδευτική πολιτική στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση δεν άλλαξε σχεδόν καθόλου, αντίθετα υποβαθμίζονται ακόμη και τα δημοτικά σχολεία αφού αναστέλλεται η λειτουργία του Διδασκαλείου, το οποίο θα επαναλειτουργήσει μόλις το 1878. Η ανάγκη για αλλαγή της εκπαιδευτικής πολιτικής κρίνεται απαραίτητη. Τον Φεβρουάριο του 1880, κατατίθενται στη Βουλή προς ψήφιση πέντε Νομοσχέδια από τον Υπουργό Παιδείας Ανδρέα Αυγερινό³¹, τα οποία αφορούν στην στοιχειώδη εκπαίδευση, στην επιτόπιο εποπτεία και επιθεώρηση των δημοτικών σχολείων, στα Διδασκαλεία, στα

²⁸ Νόμος *Περί δημοτικών σχολείων* της 6/18 Φεβρουαρίου 1834, ΦΕΚ αρ. 11, Ναύπλιον 3/15 Μαρτίου 1834, άρθρο2.

²⁹ Διάταγμα 31 Δεκεμβρίου 1836/12 Ιανουαρίου 1837, *Περί του κανονισμού των Ελληνικῶν σχολείων καὶ γυμνασίων*.

³⁰ Βλ. Σιδ. Ζιώγου-Καραστεργίου, *Η μέση εκπαίδευση των κοριτσιών στην Ελλάδα (1830-1893)*, Αθήνα 1986, σ.134 κ.ε., Α. Λαμπράκη-Παγανού, *Η εκπαίδευση των Ελληνίδων κατά την Οθωνική περίοδο*, Αθήνα 1988. Για τη Φιλεκπαιδευτική Εταιρεία βλ. Γ. Γεννάδιος, *Η ἐν Ἀθήναις Φιλεκπαιδευτικὴ Ἐταιρεία*, Χ. Ν. Φιλαδελφείας, Αθήνησι 1878, και την έκδοση *Η ἐν Ἀθήναις Φιλεκπαιδευτικὴ Ἐταιρεία*, Ἀρσάκεια-Τοσίτσια Σχολεία. 1836-1996. Ἑκατὸν ἑξήντα χρόνια Παιδείας, Αθήνα 1996.

³¹ Ο Ανδρέας Αυγερινός (+1899), γιος του Αγαμέμνονα Αυγερινού, στρατιωτικού αρχιάτρου κατά τον Αγώνα, γεννήθηκε στον Πύργο Ηλείας. Διετέλεσε επανειλημμένα Υπουργός των Εσωτερικών, των Οικονομικών και της Παιδείας. Εξελέγη δύο φορές Πρόεδρος της Βουλής και ανήκε στο πολιτικό κόμμα του Κουμουνδούρου, ήταν δε γνωστός για τη φιλογαλλική πολιτική του. Μετά τον θάνατο του Κουμουνδούρου, προσχώρησε στο κόμμα του Χαρίλαου Τρικούπη, επί πρωθυπουργίας του οποίου ο Α. Αυγερινός κατέθεσε στη Βουλή τα Νομοσχέδια για τη στοιχειώδη εκπαίδευση.

Παρθεναγωγεία και Διδασκαλεία διδασκαλίσσών και στη διεύθυνση της δημοτικής εκπαίδευσης και του Κεντρικού Συμβουλίου της δημόσιας εκπαίδευσης³². Τα Νομοσχέδια του Αυγερινού αποτελούν τα πρώτα ολοκληρωμένα σχέδια Νόμου μετά το 1834 για τη στοιχειώδη και δευτεροβάθμια εκπαίδευση αγοριών και κοριτσιών, και παρότι δεν ψηφίστηκαν τότε, θα έρθουν ξανά στο προσκήνιο το 1895, με τον Νόμο ΒΤΜΘ' (2349) με Υπουργό Παιδείας τον Δ. Πετρίδη. Ο Νόμος αυτός αποτέλεσε αντιγραφή των σχεδιασμάτων του Αυγερινού³³, ενώ επαναφέρει το αίτημα για μικτά σχολεία σε όλη την Επικράτεια³⁴, και οι διατάξεις του θα εφαρμοστούν μέχρι το 1929.

Το Νομοσχέδιο Α. Αυγερινού «Περί Παρθεναγωγείων»

Στην αιτιολογική έκθεση του Νομοσχεδίου *Περί Παρθεναγωγείων*³⁵ ο Υπουργός, Α. Αυγερινός, αναφέρεται στην μέχρι τότε εκπαίδευση των κοριτσιών αιτιολογώντας την ανυπαρξία των Ανωτέρων Παρθεναγωγείων εξαιτίας της απουσίας προκαταρκτικών σχολείων για κορίτσια³⁶, και επισημαίνει ότι η έλλειψη φροντίδας για την εκπαίδευση των κοριτσιών με δημόσια δαπάνη οφείλεται στην αδυναμία των δήμων να χρηματοδοτήσουν ακόμη και τα προκαταρκτικά σχολεία κοριτσιών. Επαινεί, τη *Φιλεκπαιδευτική Εταιρία* για την σύσταση Ανώτερου *Παρθεναγωγείου*, στο οποίο μορφώθηκαν πολλά κορίτσια πλουσίων και φτωχών οικογενειών³⁷, όπως και την ιδιωτική πρωτοβουλία για τη σύσταση στην Αθήνα και τις μεγάλες πόλεις του Βασιλείου Ανώτερων Παρθεναγωγείων για τις εύπορες κοινωνικές τάξεις³⁸. Εκφράζει την ανάγκη να υπαχθούν σε νόμους για να λειτουργήσουν καλύτερα και να καθορισθεί η διδασκαλία των μαθημάτων. Για τους λόγους αυτούς κρίνεται επιτακτική η

³² Βλ. Έφημερις τών συζητήσεων τῆς Βουλῆς, Α-Β' Σύνοδος, Περίοδος Η', 1879-1881, Τα Νομοσχέδια περιέχονται στις σ.υμς', -υνθ' και κατατέθηκαν στη Βουλή την 1^η Φεβρουαρίου 1880.

³³ Βλ. Α. Κικιλία, *Ο Νόμος Guizot* στην ελληνική εκπαιδευτική πολιτική, διδακτορική διατριβή, Αθήνα 2003, σ.101 κ.κ.

³⁴ Άρθρα 20 και 21 του Νόμου *Περί Στοιχειώδους ἡ Δημοτικῆς Εκπαιδεύσεως*, ΦΕΚ αρ. 37, εν Αθήναις τη 5/17 Οκτωβρίου 1895.

³⁵ ό.π. σ. υνζ', αρ.199.

³⁶ ό.π. σ. υνζ', αρ.199.

³⁷ ό.π.

³⁸ ό.π.

σύσταση Ανώτερων Παρθεναγωγείων τα οποία ονομάζει *écoles secondaires des filles*³⁹.

Για τα Παρθεναγωγεία προβλέπονταν δύο κύκλοι σπουδών, με στόχο τη συμπλήρωση της εκπαίδευσης των κοριτσιών που έχουν αποφοιτήσει από το δημοτικό σχολείο, και τη μόρφωση των διδασκαλισσών, αντίστοιχα. Αναγνωρίζοντας, όμως, την αδυναμία του Κράτους να ιδρύσει και να συντηρήσει Παρθεναγωγεία, λόγω οικονομικών προβλημάτων δεν καθορίζει τον χρόνο έναρξής τους, διατηρώντας τα υπάρχοντα ιδιωτικά Παρθεναγωγεία⁴⁰. Τα Παρθεναγωγεία της εποχής λειτουργούσαν ως Διδασκαλεία θηλέων, και ο Υπουργός, για πρώτη φορά επιδιώκει την εξομοίωση της διδασκαλίας στα Παρθεναγωγεία με την αντίστοιχη στα Διδασκαλεία των αρρένων, αναγνωρίζοντας ότι σε τίποτε δεν πρέπει να διαφέρει η μόρφωση των διδασκαλισσών από των διδασκάλων.

Προτείνει, στη συνέχεια, εξαιτίας της αδυναμίας της Κυβέρνησης να ιδρύσει Διδασκαλεία, να αναγνωρισθεί το Αρσάκειο ως Διδασκαλείο, και μετά από εξετάσεις να αναγνωρίζονται οι διδασκάλισσες με πτυχίο⁴¹. Για τον λόγο αυτό περιλαμβάνει στο Νομοσχέδιο διάταξη⁴², με την οποία διορίζονται, μετά από πρόταση του συμβουλίου της Φιλεκπαιδευτικής Εταιρίας, δύο καθηγητές από το Αρσάκειο ως μέλη της *εξεταστικής των δημοδιδασκαλισσών επιτροπείας*.

Στη σύνταξη όμως του Νομοσχεδίου, *Περί συστάσεως Παρθεναγωγείων*, επέδρασαν τα γαλλικά *écoles secondaires des filles*, όπως ο ίδιος ο Υπουργός αναφέρει⁴³.

Το γαλλικό κείμενο του Νόμου J. Ferry, η μετάφρασή του και το κείμενο του Νομοσχεδίου του Α. Αυγερινού παρατίθενται, στη συνέχεια, κατ' αύξοντα αριθμό άρθρου, ώστε να είναι δυνατός ο άμεσος συσχετισμός των διατάξεων και η παραπομπή στο κείμενο. Σύμφωνα με τα παραπάνω τα κείμενα αποτυπώνονται ως εξής:

³⁹ Στα γαλλικά στο σχέδιο Νόμου.

⁴⁰ ό.π. σ. υνη'.

⁴¹ ό.π., σ. υν.

⁴² Άρθρο 14.

⁴³ Βλ. Journal officiel de la République Française, Loi du 21 décembre 1880, *Recueil des lois et actes de l' instruction publique*, no 46, 1880, σ. 1013 κ.ε.

Νόμος Ferry	Ελληνική απόδοση	Νομοσχέδιο Αυγερινού
Loi du 21 décembre 1880 relative à la création d'établissements destinés à l'enseignement secondaire des jeunes filles ⁴⁴ .	Νόμος Ferry της 21 Δεκεμβρίου 1880 σχετικά με την ίδρυση εκπαιδευτηρίων που προορίζονται για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση των κοριτσιών ⁴⁵	Περὶ συστάσεως Παρθενωγαγείων
Le Sénat et la Chambre des députés ont adopté, Le Président de la République promulgue la loi dont la teneur suit :	Ἡ Γερουσία καὶ ἡ Βουλὴ υἱοθέτησαν, Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας δημοσιεύει τον νόμο, του οποιου το περιεχόμενο ακολουθεῖ:	
<i>Article premier</i>	Ἄρθρο πρώτο	Ἄρθρον 1.
Il sera fondé par l'État, avec le concours des départements et des communes, des établissements destinés à l' enseignement secondaire des jeunes filles.	Θα ιδρυθoύν ἀπὸ το Κράτος, με τὴ συνδρομὴ των νομῶν καὶ των κοινοτήτων, εκπαιδευτικὰ εκπαιδευτικὰ ἰδρύματα που θα προορίζονται γιὰ τὴ δευτεροβάθμια εκπαίδευση των θηλέων.	Πρὸς περαιτέρω διδασκαλίαν, καὶ ἡθικὴν μόρφωσιν τῶν ἀπὸ δημοτικῶν σχολείων τῶν θηλέων ἀπολυομένων νεανίδων, ἡ καὶ πρὸς μόρφωσιν διδασκαλισσῶν δημοτικῶν σχολείων δύνανται νὰ συστηθῶσιν ἐν πρωτευούσαις νομῶν ἀνώτερα σχολεῖα θηλέων δαπάνῃ τῆς Κυβερνήσεως, ἡ καὶ ἐν πρωτευούσαις δήμων ἀδεία τοῦ Υπουργείου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως καὶ δαπάνῃ δήμων, ἡ ἐταιριῶν, ἡ καὶ ιδιωτῶν συντηρούμενα,

⁴⁴ Source: *Recueil des lois et actes de l' Instruction publique*, no 46, 1880, pp. 1013 sqq.

⁴⁵ *Recueil des lois et actes de l' Instruction publique*, no 46, 1880, σ.1013 κ.κ.

ἄτινα, παρθυναγωγεία
καλούμενα, ὑπόκεινται
ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ἐπὶ
τῆς Δημοσίας
Ἐκπαιδεύσεως
Ὑπουργείου, ἀσκοῦντος
αὐτὴν διὰ τοῦ Γενικοῦ
Ἐπιθεωρητοῦ τῆς
δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

Article 2

Ces établissements
seront des externats.
Des internats
pourrons y être
annexés sur la
demande des
conseils municipaux
et après entente entre
eux et l' État. Ils
seront soumis au
même régime que les
collèges
communaux.

Άρθρο 2

Αυτά τα εκπαιδευτικά
ιδρύματα θα ἔχουν
εξωτερικούς μαθητές.
Οικοτροφεία θα μπορούν
να συμπεριληφθούν με
αίτηση των κοινοτικών
συμβουλίων και μετά ἀπὸ
συνεννόηση μεταξύ
αυτῶν και του Κράτους.
Θα υπάγονται στο ἴδιο
καθεστῶς με τα κοινοτικά
Γυμνάσια.

Άρθρον 2.

Τὰ παρθυναγωγεία
περιλαμβάνουσι πέντε
ἐνιαυσίους τάξεις, ἐν αἷς
διδάσκονται τὰ ἐξῆς
μαθήματα.
1) Θρησκευτικά. 2) Ἀρχαία
Ἑλληνικὴ γλῶσσα μετ'
ἀσκήσεων ἐν τῇ
καθωμλημένῃ. 3)
Μαθηματικά. 4) Ἱστορία. 5)
Γεωγραφία. 6) Στοιχειώδης
Φυσικὴ, Χημεία καὶ Φυσικὴ
Ἱστορία. 7) Στοιχειώδης
Ψυχολογία καὶ Λογικὴ. 8)
Ὑγιεινὴ. 9) Οἰκιακὴ
Οἰκονομία. 10) Περὶ
ἀνατροφῆς παιδῶν. 11)
Τεχνογραφία. 12) Μουσικὴ.
13) Γαλλικὴ γλῶσσα. 14)
Γυμναστικὴ. 15)
Χειροτεχνήματα.

Article 3

Il sera fondés par l' État, les
départements et les
communes, au profit
des internes et des
demi-pensionnaires,

Άρθρο 3

Θα θεσπίζονται ἀπὸ το
Κράτος, τους νομούς και
τις κοινότητες, πρὸς
ὄφελος των οικοτρόφων
και ημι-οικοτρόφων, τόσο
μαθητριῶν ὅσο και

Άρθρον 3⁴⁶.

Ἐν ταῖς τρισὶν ἀνωτέραις
τῶν παρθυναγωγείων
τάξεσι διδάσκουσι
καθηγηταὶ
ἀνεγνωρισμένοι ἔγγαμοι.
Ἐν δὲ ταῖς κατωτέραις

⁴⁶ 8 στο ΦΕΚ

tant élèves qu'
élèves-maîtresses,
des bourses dont le
nombre sera
déterminé dans le
traité constitutif qui
interviendra entre le
ministre, le
département et la
commune où sera
créé l'établissement.

μαθητριών-
διδασκαλιστών,
υποτροφίες, των οποίων ο
αριθμός θα καθορίζεται
στην ιδρυτική συνθήκη
που θα συνάπτεται
μεταξύ του υπουργού, του
νομού και της κοινότητας,
όπου θα ιδρύεται το
εκπαιδευτικό ίδρυμα.

δύνανται να διδάσκωσι και
Έλληνοδιδάσκαλοι ή
πρωτοβάθμιοι
δημοδιδάσκαλοι έγγαμοι
και δημοδιδασκάλισσαι.

Article 4

L'enseignement
comprend :
1) l'enseignement
morale ;
2) la langue
française, la lecture à
haute voix et au
moins une langue
vivante ;
3) les littératures
anciennes et
modernes ;
4) la géographie et la
cosmographie ;
5) ;' histoire
nationale et un
aperçu de l'histoire
générale ;
6) l'arithmétique, les
éléments de la
géométrie, de la
chimie, de la
physique et de
l'histoire naturelle ;
7) l'hygiène ;
8) l'économie
domestique ;
9) les travaux à
l'aiguille ;

Άρθρο 4

Η διδασκαλία
περιλαμβάνει:
1) την ηθική διδασκαλία,
2) τη γαλλική γλώσσα,
την ανάγνωση δυνατά και
τουλάχιστον μία ζωντανή
γλώσσα,
3) τις παλαιές και
νεότερες λογοτεχνίες,
4) τη γεωγραφία και την
κοσμογραφία,
5) την εθνική ιστορία και
μία σύνοψη της γενικής
ιστορίας,
6) την αριθμητική, τα
στοιχεία γεωμετρίας,
χημείας, φυσικής και
φυσικής ιστορίας,
7) την υγιεινή,
8) την οικιακή οικονομία,
9) εργόχειρα,
10) έννοιες του χρηστικού
δικαίου,
11) την ιχνογραφία,
12) τη μουσική,
13) τη γυμναστική.

Άρθρον 4.

Εἰς τὰ παρθεναγωγεία
κατατάσσονται μετ'
ἐξέτασιν μαθήτριαι,
ἀξιοθεῖσαι ἀπολυτηρίου
δημοτικοῦ σχολείου
θηλέων. Αἱ ἀπὸ πλήρους
δημοτικοῦ σχολείου
ἀπολυθεῖσαι δύνανται νὰ
καταταχῶσιν, ἂν
κριθῶσιν ἱκαναί, εἰς τὴν
δευτέραν τοῦ
Παρθεναγωγείου τάξιν.
Αἱ παρουσιάζουσαι
ἀπολυτήριον δημοτικοῦ
σχολείου καὶ ἀποδείξεις,
ὅτι παρ' ἀνεγνωρισμένων
καθηγητῶν, ἢ διδασκάλων
ἐδιδάχθησαν τὰ
κεκανονισμένα μαθήματα
τῶν δύο κατωτέρων
τάξεων μετ' ἀκριβῆ
ἐξέτασιν δύνανται νὰ
καταταχῶσι καὶ εἰς τὴν
τρίτην τάξιν
Παρθεναγωγείου.

- 10) des notions de droit usuel ;
- 11) le dessin ;
- 12) la musique ;
- 13) la gymnastique.

Article 5

L'enseignement religieux sera donné, sur la demande des parents, par les ministres des différents cultes, dans l'intérieur des établissements, en dehors des heures des classes. Les ministres des différents cultes seront agréés par le ministre de l'Instruction publique. Il ne résideront pas dans l'établissement.

Άρθρο 5

Η θρησκευτική διδασκαλία θα παρέχεται, με αίτηση των γονέων, από τους ιερείς των διαφόρων δογμάτων, εντός των σχολείων, εκτός ωρών διδασκαλίας. Οι ιερείς των διαφόρων δογμάτων θα τυγχάνουν της έγκρισης του Υπουργού Εθνικής Παιδείας. Δε θα κατοικούν στο ίδρυμα.

Άρθρον 5.

Το Παρθεναγωγείον, διευθύνει, αν μὲν ἦναι ιδιοσυντήρητον, ὁ συντηρῶν αὐτὸ καθηγητὴς ἢ διδάσκαλος, ἂν δὲ συντηρῆται ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως, ὑπὸ δήμου, ἡ ἐταιρίας διορίζεται διευθυντὴς αὐτοῦ ὁ ἀρχαιότερος καὶ παιδαγωγικώτερος τῶν ἐν αὐτῷ διδασκόντων καθηγητῶν· ἐν ἑκατέρᾳ περιπτώσει ἀναγκαίως διορίζεται ὡς ὑποδιευθύντρια τοῦ Παρθεναγωγείου πρωτοβάθμιος διδασκάλισσα διευθύνουσα εὐδοκίμως ἐπὶ πέντε τουλάχιστον ἔτη δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ἔχουσα ἡλικίαν οὐχὶ κατωτέραν τῶν τριάκοντα ἐτῶν, ἡ διδασκάλισσα, ἐκπαιδευθεῖσα εἰδικῶς ἐν τινὶ Ἐκπαιδευτηρίῳ θηλέων ἐν Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ, ἢ Ἑλβετίᾳ. Ἡ ὑποδιευθύντρια ἐν τῷ Παρθεναγωγείῳ ἔχει τὴν γενικὴν ἐποπτείαν τῆς τακτικῆς φοιτήσεως, ἐπιμελείας καὶ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν μαθητριῶν καὶ παρίσταται

εἰς τὰς παραδόσεις κατὰ τὰ
περὶ τούτου
κανονισθησόμενα διὰ
Βασιλικοῦ Διατάγματος.

Article 6

Il pourra être annexé
aux établissements
d'enseignement
secondaire un cours
de pédagogie.

Άρθρο 6

Στα εκπαιδευτικά
ιδρύματα δευτεροβάθμιας
εκπαίδευσης θα είναι
δυνατόν να
συμπεριλαμβάνεται ένα
μάθημα παιδαγωγικής.

Άρθρον 6.

Εἰς ἰδιοσυντήρητα, ἢ
δημοσυντήρητα δημοτικά
σχολεῖα θηλέων δύναται
νὰ ἐπιτραπῇ νὰ
προστεθῶσι καὶ τάξεις τοῦ
Παρθεναγωγείου ἀδεία
τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργείου
μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ
Νομάρχου καὶ τοῦ
ἀρμοδίου Γυμνασιάρχου.
Ἡ διεύθυνσις τῶν τάξεων
τούτων καὶ τοῦ ὅλου
σχολείου ἀνατίθεται τότε
ἀναγκαίως εἰς
πρωτοβάθμιον
διδασκάλισσαν.
Εἰς ἰδιοσυντηρήτοις
Παρθεναγωγείοις
ἐπιτρέπεται νὰ ἐνοικῶσι
μαθήτριάι ἐσωτερικαὶ
ἀδεία τοῦ ἀρμοδίου
Ὑπουργείου.

Article 7	Άρθρο 7	Άρθρον 7. ⁴⁷
Aucune élève ne pourra être admise dans les établissements d'enseignement secondaire sans avoir subi un examen constatant qu'elle est en état d'en suivre les cours.	Καμία μαθήτρια δεν θα μπορεί να εγγραφεί στα εκπαιδευτήρια δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αν δεν έχει υποβληθεί σε μία εξέταση από την οποία θα διαπιστώνεται η ικανότητά της να παρακολουθήσει τα μαθήματα.	
Article 8	Άρθρο 8	Άρθρον 8.
Il sera, à la suite d'un examen, délivré un diplôme aux jeunes filles qui auront suivi les cours des établissements publics d'enseignement secondaire.	Μετά από σχετική εξέταση, θα χορηγείται δίπλωμα στα νεαρά κορίτσια που θα έχουν παρακολουθήσει τα μαθήματα των δημοσίων εκπαιδευτηρίων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.	Άδεια συστάσεως Παρθεναγωγείων χορηγείται προς ἐγγάμους καθηγητάς καὶ διδασκάλους ἢ διδασκαλίσσας πρωτοβαθμίους, ἢ εἰς ἐταιρίας ἐκπαιδευτικὸν ἔχουσας σκοπὸν, μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ ἀρμοδίου Νομάρχου καὶ Γυμνασιάρχου, ἂν ὁ αἰτούμενος ἀποδείξῃ ὅτι ἔχει τὰ πρὸς συντήρησιν τοιοῦτου Ἐκπαιδευτηρίου μέσα. Ἀλλ' ἵνα χορηγηθῇ ἄδεια πρὸς σύστασιν Παρθεναγωγείου ἔχοντος καὶ ἐσωτερικὰς μαθητρίας ἀνάγκη νὰ προηγηθῇ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ γνωμοδότησις τοῦ κεντρικοῦ ἐποπτικοῦ συμβουλίου τῆς δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως ⁴⁸ , ἢ μέχρι

⁴⁷ Το Άρθρο 7 ελλείπει.

⁴⁸ Επαιδνύσεως στο ΦΕΚ

Article 9

Chaque établissement est placé sous l'autorité d'une directrice. L'enseignement est donné par des professeurs hommes ou femmes munis de diplôme réguliers.

Άρθρο 9

Κάθε εκπαιδευτικό ίδρυμα θα διευθύνεται από μια διευθύντρια. Η διδασκαλία παρέχεται από καθηγητές άνδρες ή γυναίκες που διαθέτουν νόμιμα διπλώματα.

τῆς συστάσεως τούτου, τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν δημοτικῶν σχολείων.

Άρθρον 9.

Εἰς τοὺς νομίμῳ ἀδείᾳ συντηροῦντας δὴ Παρθεναγωγείᾳ καὶ συμμορφομένους τοῖς κειμένοις νόμοις καὶ ταῖς διατάξεσι τοῦ παρόντος συγχωρεῖται ἡ περαιτέρω συντήρησις τῶν ὑπ' αὐτῶν διευθυνομένων Παρθεναγωγείων.

Άρθρον 10.

Καὶ ἐτεροδόξοις, ἔχουσι διδακτικὴν ἱκανότητα ἀποδεδειγμένην, ἐπιτρέπεται ἡ σύστασις Παρθεναγωγείων, ἂν ἐν αὐτοῖς μέλλωσι να διδάσκωνται μόνον ὁμόδοξοι αὐτοῖς νεάνιδες, τηρουμένων τῶν διατάξεων τοῦ παρόντος Νόμου. Ἀλλ' ἂν⁴⁹ μέλλωσι να φοιτῶσι καὶ ὁρθόδοξα ἐν αὐτοῖς κοράσια ἐπὶ τῷ ἀπαρβατάτῳ ὄρῳ νὰ προσλαμβάνωσι καθηγητὴν τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων κληρικὸν ὁρθόδοξον.

Άρθρον 11.⁵⁰

Αἱ ἐκ Παρθεναγωγείων,

⁴⁹ ἂν με δασεῖα στο ΦΕΚ

⁵⁰ 41 στο ΦΕΚ

ὑπὸ ἑτεροδόξων
συντηρουμένων,
ἀπολυθησόμεναι
ὀρθόδοξοι, ἢ ἑτεροδόξοι
καὶ ἀναγνωρισθεῖσαι
διδασκάλισσαι δὲν
δύνανται νὰ διορισθῶσιν,
εἰμὴ ἐν σχολείοις
ὁμοδόξων κοινοτήτων κατ'
αἵτησιν αὐτῶν τῶν
κοινοτήτων.

Ἄρθρον 12.

Ἵνα χαρακτηρισθῇ
Παρθεναγωγεῖον ὡς
διδασκαλεῖον θηλέων,
μορφωτικὸν
διδασκαλισσῶν, ἀνάγκη νὰ
διδάσκωνται εἰς τὰς δύο
ἀνωτέρας αὐτοῦ τάξεις καὶ
τὰ ἐξῆς μαθήματα. 1)
Παιδαγωγική. 2) Μεθοδική
ἢ διδακτική. 3)
Ὑποδειγματικὴ
διδασκαλία μετ' ἀσκήσεων
ἐν προτύπῳ δημοτικῷ
σχολείῳ θηλέων,
προσηρτημένῳ ἀναγκαίως
τῷ Παρθεναγωγείῳ, μετὰ
γνωμοδότησιν τοῦ
κεντρικοῦ συμβουλίου τῆς
δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως
καὶ νὰ ἐκδοθῇ πρὸς τοῦτο
Βασιλικὸν Διάταγμα.

Ἄρθρον 13.

Τὸ προσηρτημένῳ
Παρθεναγωγείῳ πρότυπον
διευθύνει ἑγγαμὸς
καθηγητὴς ἔχων δίπλωμα
διδάκτορος τῆς Φιλολογίας

καὶ ἀποδείξεις ὅτι
ἐσπούδασεν ἐν τῇ
ἀλλοδαπῇ εἰδικῶς τὰ
παιδαγωγικά. Ὁ αὐτὸς
καθηγητὴς δύναται νὰ
διδάσκη καὶ ἐν τῷ
Παρθεναγωγείῳ τὰ
παιδαγωγικά.

Ἀρθρον 14.

Μόνον αἱ ἀπὸ
Παρθεναγωγείων,
ἐχόντων χαρακτῆρα
διδασκαλείου,
ἀπολυόμεναι δύνανται νὰ
ἀναγνωρισθῶσι
διδασκάλισσαι Α'. Β'. καὶ
Γ'. τάξεως μετ' εἰδικὴν
ἐξέτασιν ἐνώπιον
ἐπιτροπῆς, συνερχομένης
ἐν τῷ Ἀρσακείῳ καὶ
ἀπαρτιζομένης ἐκ τοῦ
παρὰ τῷ Ὑπουργείῳ
γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῆς
δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως
ὡς προέδρου, τοῦ
διευθυντοῦ καὶ ἐνὸς
καθηγητοῦ τοῦ ἐν Ἀθήναις
Διδασκαλείου καὶ δύο
καθηγητῶν τοῦ Ἀρσακείου,
προτάσει τοῦ συμβουλίου
τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς
ἐταιρίας διοριζομένων διὰ
Βασιλικοῦ Διατάγματος
ἐπὶ τριετίαν. Τὸν πρόεδρον
ἀπόντα, ἢ κωλυόμενον
ἀναπληροῖ ὁ διευθυντὴς
τοῦ Διδασκαλείου.
Ἐν ἀνάγκῃ δύναται νὰ
συσταθῇ καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ
Βασιλείου τοιαύτη
ἐξεταστικὴ διδασκαλιστῶν
Ἐπιτροπεία, εἴτε πρὸς

ἀναγνώρισιν, εἴτε ἐπὶ
προβιβασμῶ
ἐξεταζομένων, ἥς τὰ
καθέκαστα ὀρισθήσονται
διὰ Βασιλικοῦ
Διατάγματος.

Ἄρθρον 15.

Διὰ Β. Διατάγματος θέλουν
κανονισθῇ τὰ ἑξῆς· 1) Τὰ
καθήκοντα καὶ ἡ κατανομή
τῶν μαθημάτων εἰς τὰς
πέντε τάξεις τοῦ
Παρθεναγωγείου. 2) Τὰ
περὶ ἐσωτερικῆς τάξεως
αὐτοῦ καὶ περὶ τοῦ
ἀριθμοῦ καὶ τῶν
καθηκόντων τῶν
καθηγητῶν καὶ τοῦ
διευθυντοῦ καὶ τῆς
ὑποδιευθυντρίας καὶ περὶ
ἐπιμελητριῶν. 3) Τὰ περὶ
συντάξεως προγραμμάτων
καὶ ἐξετάσεων τῶν
μαθητριῶν καὶ περὶ
ἐνδεικτικῶν καὶ
ἀπολυτηρίων. 4) Τὰ περὶ
πτυχίων διδασκαλισσῶν. 5)
Τὰ περὶ μεταβάσεως
κορασίων ἀπὸ
Παρθεναγωγείου εἰς
Παρθεναγωγεῖον. 6) Τὰ
περὶ ἀσκήσεως ἐν
Παρθεναγωγείοις τῶν
μέχρι τοῦδε
ἀνεγνωρισμένων
διδασκαλισσῶν καὶ τῶν ἐπὶ
πτυχίῳ προβιβασμῶ
ἐξετάσεων ἐνώπιον τῆς
κατὰ τὸ ἄρθρον 14 εἰδικῆς
ἐπιτροπῆς. 7) Τὰ
καθήκοντα τῶν ἐφοριῶν
καὶ κοσμητειῶν τῶν

Παρθεναγωγείων. 8) Πᾶν ὅ,τι δὲν ἐκανονίσθη διὰ τοῦ παρόντος Νόμου.

Ἄρθρον 16.

Τὰ παρθεναγωγεῖα ἐποπτεύει τριμελὴς ἐφορία, συγκειμένη ἐκ τοῦ νομάρχου ἢ ἐπάρχου ὡς προέδρου, τοῦ ἐπισκόπου τῆς πόλεως, ἢ ἐνὸς εὐπαιδευτοῦ κληρικοῦ καὶ τοῦ ἀρμοδίου γυμνασιάρχου, ἢ σχολάρχου. Δύναται νὰ διορισθῇ ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου καὶ τριμελὴς κοσμητεία ἐκ κυριῶν, ὅπου τοῦτο εἶνε δυνατόν, ἐποπτεύουσα ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τῆς ἐφορίας τὸ Παρθεναγωγεῖον.

Ἐν Αθήναις τῇ 1
Φεβρουαρίου 1880.

Ὁ ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως.
Ὑπουργός.

Βουλευτὴς Ἠλείας.

Α. ΑΥΓΕΡΙΝΟΣ.

Ἡ κατ' ἀντιστοιχίαν παράθεσις τοῦ γαλλικοῦ Νόμου Ferry καὶ τοῦ Νομοσχεδίου τοῦ Αὐγερινοῦ καταδεικνύει με μιὰ πρώτη ματιά ὅτι οἱ δύο Νόμοι παρουσιάζουν ἀναλογίαι. Ἡ διαφορὰ στὸν ἀριθμὸ καὶ τὴν ἑκτασὴ τῶν ἐμπεριεχομένων ἀρθρῶν ἀφείλεται κυρίως στὸ γεγονὸς ὅτι ὁ μὲν γαλλικὸς Νόμος ἀφορᾷ μόνον στὴν

δευτεροβάθμια εκπαίδευση ενώ το αντίστοιχο ελληνικό Νομοσχέδιο αφορά τόσο στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση των κοριτσιών (άρθρα 1-11) όσο και στην εκπαίδευση διδασκαλιστών του δημοτικού (άρθρα 12-16), ενώ επίσης παρεμβάλλονται και σχετικές οδηγίες για την εφαρμογή του Νόμου.

Θεματικά, το ελληνικό νομοσχέδιο προβλέπει τον χωρισμό της εκπαίδευσης των κοριτσιών σε δύο βαθμίδες, την κατώτερη και την ανώτερη, στην οποία μπορούν να μορφώνονται και οι διδασκάλισσες, ενώ κάτι αντίστοιχο δεν υπάρχει στον γαλλικό Νόμο: ο Α. Αυγερινός αφού δανείστηκε τα βασικά στοιχεία του γαλλικού Νόμου, προσάρμοσε τα σχετικά άρθρα στην ελληνική πραγματικότητα. Με βάση τη θεματική σχέση των δύο νομοθετημάτων μπορούμε να ομαδοποιήσουμε το περιεχόμενο των δύο νομοθετημάτων ως εξής:

Αντιστοιχία Νομοσχεδίου Α. Αυγερινού – Νόμου Ferry			
Νομοσχέδιο Α. Αυγερινού (α/α Άρθρου)		Γαλλικός Νόμος Ferry (α/α Άρθρου)	Περιεχόμενο
1.	1	1	Ίδρυση
2.	2	4	Παρθεναγωγείων
3.	3	9	ωρολόγιο πρόγραμμα
4.	4	8	διδάσκοντες
5.	5	9	εξετάσεις
6.	6	1	διοίκηση
			νομικό καθεστώς
			λειτουργίας (δημόσια ή ιδιωτικά)
7.	7	2	οικοτροφεία
8.	1	1	δαπάνες και
			συντήρηση
9.	10	5	ετερόδοξοι
10	-	3	υποτροφίες

Στον ακόλουθο πίνακα αποτυπώνονται τα σχετιζόμενα άρθρα των δύο νομοθετημάτων ώστε να είναι δυνατός ο άμεσος σχολιασμός τους και η αποτύπωση της σχέσης τους:

- Νόμος Ferry, άρθρο 1 - Νομοσχέδιο Αυγερινού άρθρο 1.
 Άρθρο πρώτο | Άρθρον 1.

Θα ιδρυθούν από το Κράτος, με τη συνδρομή των νομών και των κοινοτήτων, εκπαιδευτικά εκπαιδευτικά ιδρύματα που θα προορίζονται για τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση των θηλέων.

Πρὸς περαιτέρω διδασκαλίαν, καὶ ἠθικὴν μόρφωσιν τῶν ἀπὸ δημοτικῶν σχολείων τῶν θηλέων ἀπολυομένων νεανίδων, ἡ καὶ πρὸς μόρφωσιν διδασκαλισσῶν δημοτικῶν σχολείων δύνανται νὰ συστηθῶσιν ἐν πρωτευούσαις νομῶν ἀνώτερα σχολεῖα θηλέων δαπάνῃ τῆς Κυβερνήσεως, ἡ καὶ ἐν πρωτευούσαις δήμων ἀδείᾳ τοῦ Ὑπουργείου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως καὶ δαπάνῃ δήμων, ἡ ἐταιριῶν, ἡ καὶ ιδιωτῶν συντηρούμενα, ἅτινα, παρθυναγωγεία καλούμενα, ὑπόκεινται ὑπὸ τὴν ἐποπτείαν τοῦ ἐπὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργείου, ἀσκούντος αὐτὴν διὰ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῆς δημοτικῆς Ἐκπαιδεύσεως.

Το ελληνικό κείμενο είναι εκτενέστερο και περιγράφεται α) ο σκοπός της ίδρυσης Παρθεναγωγείων, χωρίς αντιστοιχία προς τον γαλλικό Νόμο, β) η σύσταση ανώτερων Παρθεναγωγείων, επίσης, χωρίς αντιστοιχία προς τον γαλλικό Νόμο, γ) η ίδρυση δευτεροβάθμιων σχολείων, η οποία σύμφωνα με το γαλλικό άρθρο γίνεται κατόπιν συνδρομής νομών ή κοινοτήτων, ενώ στο ελληνικό συστήνονται παρθεναγωγεία τα οποία συντηρούν το Υπουργείο Δημόσιας Εκπαίδευσης, στις πρωτεύουσες των νομών ή των δήμων. Μπορούν όμως να ιδρυθούν και από ιδιώτες και εταιρείες και να συντηρούνται αντίστοιχα από τον φορέα ίδρυσής τους.

- Νόμος Ferry, άρθρο 2 - Νομοσχέδιο Αυγερινού άρθρο 6.

Αυτά τα εκπαιδευτικά εκπαιδευτικά ιδρύματα θα έχουν εξωτερικούς μαθητές.
Οικοτροφεία θα μπορούν να συμπεριληφθούν με αίτηση των κοινοτικών συμβουλίων και μετά από συνεννόηση μεταξύ αυτών και του Κράτους.

Εἰς ἰδιοσυντηρήτοις Παρθυναγωγείοις ἐπιτρέπεται νὰ ἐνοικῶσι μαθητρίαι ἐσωτερικαὶ ἀδείαι τοῦ ἀρμοδίου Ὑπουργείου.

Όπως φαίνεται από τα παραπάνω άρθρα επιτρέπονται και στις δύο χώρες τα οικοτροφεία με τη διαφορά ότι στη Γαλλία είναι αναγκαία η αίτηση των κοινοτικών συμβουλίων με τη συγκατάθεση του Κράτους, ενώ στην Ελλάδα οικοτροφεία

επιτρέπονται μόνο στα ιδιοσυντήρητα Παρθεναγωγεία μετά από την άδεια του Υπουργείου δημόσιας Εκπαίδευσης.

- Νόμος Ferry, άρθρο 3 - Νομοσχέδιο Αυγερινού άρθρο -.

Θα θεσπίζονται από το Κράτος, τους νομούς και τις κοινότητες, προς όφελος των οικοτρόφων και ημιοικοτρόφων, τόσο μαθητριών όσο και μαθητριών-διδασκαλισσών, υποτροφίες, των οποίων ο αριθμός θα καθορίζεται στην ιδρυτική συνθήκη που θα συνάπτεται μεταξύ του υπουργού, του νομού και της κοινότητας, όπου θα ιδρύεται το εκπαιδευτικό ίδρυμα.

-

Οι προσφερόμενες υποτροφίες του γαλλικού Νόμου δεν προβλέπονται στο ελληνικό Νομοσχέδιο.

- Νόμος Ferry, άρθρο 4 - Νομοσχέδιο Αυγερινού άρθρο 2.

Η διδασκαλία περιλαμβάνει:

- 1) την ηθική διδασκαλία,
- 2) τη γαλλική γλώσσα, την ανάγνωση δυνατά και τουλάχιστον μία ζωντανή γλώσσα,
- 3) τις παλαιές και νεότερες λογοτεχνίες,
- 4) τη γεωγραφία και την κοσμογραφία,
- 5) την εθνική ιστορία και μία σύνοψη της γενικής ιστορίας,
- 6) την αριθμητική, τα στοιχεία γεωμετρίας, χημείας, φυσικής και φυσικής ιστορίας,
- 7) την υγιεινή,
- 8) την οικιακή οικονομία,
- 9) εργόχειρα,
- 10) έννοιες του χρηστικού δικαίου,
- 11) την ιχνογραφία,
- 12) τη μουσική,
- 13) τη γυμναστική.

Τὰ παρθεναγωγεία περιλαμβάνουν πέντε ένιαυστους τάξεις, ἐν αἷς διδάσκονται τὰ ἑξῆς μαθήματα. 1) Θρησκευτικά. 2) Ἀρχαία Ἑλληνική γλῶσσα μετ' ἀσκήσεων ἐν τῇ καθωμιλημένῃ. 3) Μαθηματικά. 4) Ἱστορία. 5) Γεωγραφία. 6) Στοιχειώδης Φυσική, Χημεία καὶ Φυσική Ἱστορία. 7) Στοιχειώδης Ψυχολογία καὶ Λογική. 8) Ὑγιεινή. 9) Οἰκιακή Οἰκονομία. 10) Περὶ ἀνατροφῆς παιδῶν. 11) Ἰχνογραφία. 12) Μουσική. 13) Γαλλική γλῶσσα. 14) Γυμναστική. 15) Χειροτεχνήματα.

Από την παραβολή των δύο κειμένων προκύπτει ότι τα μαθήματα στο σύνολό τους είναι τα ίδια και στα δύο νομοθετήματα ενώ οι διαφοροποιήσεις αναφέρονται μόνο στην επιμέρους θεματική των μαθημάτων, όπως π.χ. οι ανάλογες δηλώσεις του μαθήματος της ηθικής και των θρησκευτικών ή η παιδαγωγική που στο ελληνικό Νομοσχέδιο προβλέπεται στον δεύτερο κύκλο, αν το Παρθεναγωγείο χαρακτηριστεί ως διδασκαλείο θηλέων. Προστίθενται μάλιστα εκτός από την Παιδαγωγική, η Μεθοδική ή διδακτική και η Υποδειγματική διδασκαλία⁵¹. Όμως οι διαφορές αυτές είναι επουσιώδεις και λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες εθνικές συνθήκες εφαρμογής του γαλλικού νόμου και του προτεινόμενου Νομοσχεδίου, στη Γαλλία και την Ελλάδα, αντίστοιχα.

- Νόμος Ferry, άρθρο 5 - Νομοσχέδιο Αυγερινού άρθρο 10.

Η θρησκευτική διδασκαλία θα παρέχεται, με αίτηση των γονέων, από τους ιερείς των διαφόρων δογμάτων, εντός των σχολείων, εκτός ωρών διδασκαλίας. Οι ιερείς των διαφόρων δογμάτων θα τυγχάνουν της έγκρισης του Υπουργού Εθνικής Παιδείας. Δε θα κατοικούν στο ίδρυμα.

Και έτεροδόξοις, έχουσι διδακτικήν ικανότητα αποδεδειγμένην, επιτρέπεται ή σύστασις Παρθεναγωγείων, αν εν αυτοίς μέλλωσι να διδάσκωνται μόνον όμόδοξοι αυτοίς νεάνιδες, τηρουμένων των διατάξεων του παρόντος Νόμου. Άλλ' αν μέλλωσι να φοιτώσι και όρθόδοξα εν αυτοίς κοράσια επί τῷ άπαραβάτῳ όρω νά προσλαμβάνωσι καθηγητήν τῶν θρησκευτικῶν μαθημάτων κληρικόν όρθόδοξον.

Στον γαλλικό Νόμο προβλέπεται η ανεξιθρησκία, αφού οι ετερόδοξοι μπορούν να διδάσκονται θρησκευτικά μετά από αίτηση των γονιών τους. εκτός των ωρών διδασκαλίας. Στο ελληνικό Σχέδιο Νόμου καθορίζονται ρητά οι όροι ιδρύσεως Παρθεναγωγείων από ετερόδοξους, αλλά και η διδασκαλία των άλλων θρησκειών.

- Νόμος Ferry, άρθρο 6 - Νομοσχέδιο Αυγερινού άρθρο 12.

⁵¹ Άρθρο 12.

Στα εκπαιδευτικά εκπαιδευτικά ιδρύματα δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης θα είναι δυνατόν να συμπεριλαμβάνεται ένα μάθημα παιδαγωγικής.

Τ'να χαρακτηρισθῇ
Παρθεναγωγείον ὡς
διδασκαλεῖον
θηλέων, μορφωτικὸν
διδασκαλισσῶν,
ἀνάγκη νὰ
διδάσκωνται εἰς τὰς
δύο ἀνωτέρας αὐτοῦ
τάξεις καὶ τὰ ἐξῆς
μαθήματα. 1)
Παιδαγωγική. 2)
Μεθοδική ἢ
διδασκτική. 3)
Ὑποδειγματικὴ
διδασκαλία μετ'
ἀσκήσεων
ἐν προτύπῳ
δημοτικῷ σχολείῳ
θηλέων,
προσηρημένῳ
ἀναγκαιῶς τῷ
Παρθεναγωγείῳ,
μετὰ γνωμοδότησιν
τοῦ κεντρικοῦ
συμβουλίου τῆς
δημοτικῆς
Ἐκπαιδύσεως καὶ νὰ
ἐκδοθῇ πρὸς τοῦτο
Βασιλικὸν Διάταγμα.

Στο ελληνικό Σχέδιο Νόμου δεν προβλέπεται η διδασκαλία του μαθήματος *Παιδαγωγικής* στα κατώτερα Παρθεναγωγεία.

- Νόμος Ferry, άρθρο 7 - Νομοσχέδιο Αυγερινού άρθρο 4.

Καμία μαθήτρια δεν θα μπορεί να εγγραφεί στα εκπαιδευτήρια δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, αν δεν έχει υποβληθεί σε μία εξέταση από την οποία θα διαπιστώνεται η

Εἰς τὰ παρθεναγωγεία κατατάσσονται μετ' ἐξέτασιν μαθήτραι, ἀξιωθίσαι ἀπολυτηρίου δημοτικοῦ σχολείου θηλέων. Αἱ ἀπὸ πλήρους δημοτικοῦ σχολείου ἀπολυθεῖσαι δύνανται νὰ καταταχθῶσιν, ἂν κριθῶσιν ἱκαναί, εἰς τὴν δευτέραν τοῦ Παρθεναγωγείου τάξιν. Αἱ παρουσιάζουσαι ἀπολυτήριον

ικανότητά της να παρακολουθήσει τα μαθήματα.

δημοτικού σχολείου και αποδείξεις, ότι παρ' άνεγνωρισμένων καθηγητών, ή διδασκάλων έδιδάχθησαν τὰ κεκανονισμένα μαθήματα τών δύο κατωτέρων τάξεων μετ' άκριβή εξέτασιν δύνανται νά καταταχθώσι και εις την τρίτην τάξιν Παρθεναγωγείου.

Οι εξετάσεις για τη φοίτηση στα δευτεροβάθμια σχολεία της Γαλλίας και στα αντίστοιχα Παρθεναγωγεία της Ελλάδας είναι υποχρεωτικές. Στο ελληνικό Νομοσχέδιο, όμως, υπάρχουν και άλλες συμπληρωματικές παράμετροι για την εγγραφή στα Παρθεναγωγεία.

- Νόμος Ferry, άρθρο 8 - Νομοσχέδιο Αυγερινού άρθρο 15.

Μετά από σχετική εξέταση, θα χορηγείται δίπλωμα στα νεαρά κορίτσια που θα έχουν παρακολουθήσει τα μαθήματα των δημοσίων εκπαιδευτηρίων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.

Διά Β. Διατάγματος θέλουν κανονισθῇ τὰ ἑξῆς· 1) Τὰ καθήκοντα και ἡ κατανομή τών μαθημάτων εις τὰς πέντε τάξεις τοῦ Παρθεναγωγείου. 2) Τὰ περὶ ἑσωτερικῆς τάξεως αὐτοῦ και περὶ τοῦ ἀριθμοῦ και τών καθηκόντων τών καθηγητῶν και τοῦ διευθυντοῦ και τῆς ὑποδιευθυντρίας και περὶ ἐπιμελητριῶν. 3) Τὰ περὶ συντάξεως προγραμμάτων και ἐξετάσεων τών μαθητριῶν και περὶ ἐνδεικτικῶν και ἀπολυτηρίων. 4) Τὰ περὶ πτυχίων διδασκαλισσῶν. 5) Τὰ περὶ μεταβάσεως κορασίων ἀπὸ Παρθεναγωγείου εις Παρθεναγωγεῖον. 6) Τὰ περὶ ἀσκήσεως ἐν Παρθεναγωγείοις τών μέχρι τοῦδε ἀνεγνωρισμένων διδασκαλισσῶν και τών ἐπὶ πτυχίῳ προβιβασμῷ ἐξετάσεων ἐνώπιον τῆς κατὰ τὸ ἄρθρον 14 ἐιδικῆς ἐπιτροπῆς. 7) Τὰ καθήκοντα τών ἐφοριῶν και κοσμητιῶν τών Παρθεναγωγείων. 8) Πᾶν ὅ,τι δὲν ἔκανονίσθη διὰ τοῦ παρόντος Νόμου.

Ο γαλλικός Νόμος καθορίζει το είδος του πιστοποιητικού το οποίο θα χορηγείται μετά το πέρας των σπουδών και τις εξετάσεις, ενώ το ελληνικό Νομοσχέδιο, όπως είναι φυσικό, παραπέμπει σε μελλοντικό Δάταγμα.

- Νόμος Ferry, άρθρο 9 - Νομοσχέδιο Αυγερινού άρθρα 3 και 5.

Κάθε
εκπαιδευτικό
ίδρυμα θα
διευθύνεται από
μια διευθύντρια.
Η διδασκαλία
παρέχεται από
καθηγητές
άνδρες ή
γυναίκες που
διαθέτουν
νόμιμα
διπλώματα.

Άρθρον 3.

Εν δὲ ταῖς κατωτέραις δύνανται να διδάσκωσι καὶ
Ἑλληνοδιδάσκαλοι ἢ πρωτοβάθμιοι
δημοδιδάσκαλοι ἑγγαμοὶ καὶ δημοδιδασκάλισσαι.
Άρθρον 5.

Το Παρθεναγωγεῖον, διευθύνει, ἂν μὲν ᾔηται
ἰδιοσυντήρητον, ὁ συντηρῶν αὐτὸ καθηγητὴς ἢ
διδάσκαλος, ἂν δὲ συντηρῆται ὑπὸ τῆς
Κυβερνήσεως, ὑπὸ δήμου, ἢ εταιρίας διορίζεται
διευθυντὴς αὐτοῦ ὁ ἀρχαιότερος καὶ
παιδαγωγικώτερος τῶν ἐν αὐτῷ διδασκόντων
καθηγητῶν· ἐν ἑκατέρᾳ περιπτώσει ἀναγκαίως
διορίζεται ὡς ὑποδιευθύντρια τοῦ
Παρθεναγωγείου πρωτοβάθμιος διδασκάλισσα
διευθύνασα εὐδοκίμως ἐπὶ πέντε τουλάχιστον ἔτη
δημοτικὸν σχολεῖον καὶ ἔχουσα ἡλικίαν οὐχὶ
κατωτέραν τῶν τριάκοντα ἐτῶν, ἢ διδασκάλισσα,
ἐκπαιδευθεῖσα εἰδικῶς ἐν τινὶ Ἑκπαιδευτηρίῳ
θηλέων ἐν Γαλλίᾳ, Γερμανίᾳ, ἢ Ἑλβετίᾳ. Ἡ
ὑποδιευθύντρια ἐν τῷ Παρθεναγωγείῳ ἔχει τὴν
γενικὴν ἐποπτείαν τῆς τακτικῆς φοιτήσεως,
ἐπιμελείας καὶ τῆς συμπεριφορᾶς τῶν μαθητριῶν
καὶ παρίσταται εἰς τὰς παραδόσεις κατὰ τὰ περὶ
τούτου κανονισθησόμενα διὰ Βασιλικοῦ
Διατάγματος.

Στο ελληνικό Νομοσχέδιο υπάρχει αναλυτική πρόταση τόσο για τη διεύθυνση του Παρθεναγωγείου όσο και για το διδακτικό προσωπικό, ενώ το γαλλικό άρθρο είναι συνοπτικό, χωρίς διακρίσεις μεταξύ ανδρῶν και γυναικῶν καθηγητῶν.

Αποτίμηση

Από το συσχετισμό των δύο νομοθετημάτων είναι φανερή η επίδραση του γαλλικού Νόμου στους εκπαιδευτικούς σχεδιασμούς του Α. Αυγερινού ο οποίος ομολογεί την πρόθεσή του να χρησιμοποιήσει ως πρότυπο για την σύνταξη του Νόμου για τα Παρθεναγωγεία τον Νόμο Ferry. Ο γαλλικός Νόμος είναι σύντομος, λιτός και περιεκτικός, ένδειξη ότι αποτελεί ένα τμήμα μιας ευρύτερης νομοθεσίας, ο ελληνικός όμως είναι λεπτομερής, αναλυτικότερος, εξηγηματικός και προσαρμοσμένος στα ελληνικά οικονομικά, κοινωνικά και εκπαιδευτικά δεδομένα. Ο μεγαλύτερος δανεισμός αφορά την οργάνωση, τον τρόπο εισαγωγής, το θεσμό των εξετάσεων, το ωρολόγιο πρόγραμμα και

τον τίτλο σπουδών. Οι επιμέρους διαφοροποιήσεις αποτελούν φυσική συνέπεια του διαφορετικού χαρακτήρα δύο διαφορετικών κοινωνιών. Ο γαλλικός Νόμος μεταφέρεται στην ελληνική πραγματικότητα και τα ελληνικά άρθρα αποτελούν μια παραλλαγμένη μετάφραση του γαλλικού Νόμου, η οποία ενσωματώνεται στις σκέψεις του Υπουργού Παιδείας. Ως προς αυτό το γεγονός, πράγματι ο Νόμος Ferry αντιγράφηκε από το Νομοσχέδιο του Α. Αυγερινού, αλλά με διαφοροποιήσεις και προσαρμογές στην ελληνική πραγματικότητα.

Συνοψίζοντας θα λέγαμε ότι, το Νομοσχέδιο του Α. Αυγερινού πρέπει να ενταχθεί στην εκπαιδευτική πολιτική και τους σχεδιασμούς της ελληνικής εκπαίδευσης καθ'όλη τη διάρκεια του 19^{ου} αι., η οποία παρακολουθεί την αντίστοιχη της Γαλλίας. Οι Υπουργοί του νέου Κράτους προσπαθούν να οργανώσουν την παιδεία των ελληνοπαίδων στηριζόμενοι στους νόμους που ήδη εφάρμοζε το Υπουργείο της Παιδείας της Γαλλίας, όπως χαρακτηριστικά συνέβη με τον Νόμο του 1834 και τον αντίστοιχο γαλλικό Νόμο Guizot, του 1833. Στον ίδιο αυτόν Νόμο στηρίχθηκαν και οι προτάσεις του Α. Αυγερινού ως προς την εκπαίδευση των κοριτσιών, στρέφοντας ξανά το βλέμμα του στη Γαλλία και τον Νόμο του Ferry.